

VILÁG- TÖRTÉNET

5. (37.) évfolyam 2015. 2.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **SZARKA LÁSZLÓ**
A SOKNEMZETISÉGŰ BIRODALMAKTÓL
A MULTIETNIKUS NEMZETÁLLAMOKIG
- **GYARMATI ENIKŐ**
AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA
AZ I. VILÁGHÁBORÚ CENTENÁRIUMÁNAK
ANGOLSZÁSZ TÖRTÉNETI IRODALMÁBAN
- **MILE BJELAJAC**
SZERBIA A NAGY HÁBORÚ KITÖRÉSÉNEK
100. ÉVFORDULÓJA KAPCSÁN KIBONTAKOZÓ
TÖRTÉNÉSZPÁRBESZÉDBEN
- **ÁBRAHÁM BARNA**
A SZLOVÁKKÉRDÉS NEMZETKÖZI DIMENZIÓI
AZ I. VILÁGHÁBORÚ ÉVEIBEN
- **SZEMLE**
FARKAS ILDIKÓ, DEMETER GÁBOR ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők

Bottoni Stefano (felelős szerkesztő)
Bíró László (szerkesztő), Farkas Ildikó, Martí Tibor,
Skorka Renáta (rovatvezetők)
Katona Csaba (olvasószerkesztő)

Szerkesztőbizottság

Glatz Ferenc (elnök), Anderle Ádám, Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Papp Imre, Pók Attila, Poór János

5. (37.) évfolyam 2015. 2.

TARTALOM

A Nagy Háború regionális olvasatai (Szarka László)	165
<i>Tanulmányok</i>	
Szarka László: A soknemzetiségű birodalmaktól a multietnikus nemzetállamokig. Kelet-közép-európai nemzet- és államépítő nacionalizmusok az I. világháború éveiben	171
Gyarmati Enikő: Az Osztrák–Magyar Monarchia az I. világháború centenáriumának angolszász történeti szakirodalmában	193
Mile Bjelajac: Szerbia a Nagy Háború kitörésének 100. évfordulója kapcsán kibontakozó történészpárbeszédben	217
Ózer Ágnes: Szerbiában a helyzet változatlan. Az I. világháború szerbiai megítélése és a legújabb külföldi szakirodalom recepciója	241
Ábrahám Barna: A szlovákkérdés nemzetközi dimenziói az I. világháború éveiben. Historiográfiai áttekintés	257
Kürti László: Identitás és propaganda Manno Miltiades I. világháborús művészetében	289
Gabriela Dudeková: Család és túlélési stratégiák az I. világháborúban. Hosszú távú változások a szlovák társadalomban	311
<i>Szemle</i>	
Kokugagu a Meidzsi-kori Japánban. A modern japán nemzettudat kialakulása (Farkas Ildikó)	333
A Balkán-háborúk képe a francia szakirodalomban (Demeter Gábor)	338
Az albán tűzfészek szerepe a világháború kirobbanásában (Demeter Gábor)	341

Jelen számunkat szerkesztette: Szarka László

Kokugaku a Meidzsi-kori Japánban

A modern japán nemzettudat kialakulása¹

A 19. század második felében, több mint 200 éves elzárkózás után a Meidzsi-korszakban (1868–1912) a nyugati modellt követve, a nyugat-európai nemzetállamok példájára, a főként „felülről” végrehajtott modernizáció és irányított kettős – ipari és politikai – „forradalom” során modern intézményrendszerrel rendelkező nemzetállamot alakítottak ki Japánban. A Meidzsi-kori átalakítás alapozta meg Japán II. világháború utáni modernizációjának újabb fejezetét, az 1960-as évekbeli „japán csodát”. Japán gyors fejlődésének értelmezése mindmáig vita témáját képezi a szakirodalomban, és magyarázata évtizedek óta foglalkoztatja a Japánnal foglalkozó kutatókat, történészeket és társadalomtudósokat egyaránt. Mára már általánosan elfogadott, hogy a modernizációt elsősorban az ország belső viszonyai tették lehetővé, valamint hogy a modernizáció belső feltételei már a nyugatiak érkezése előtt megvoltak Japánban. A modernizációt megelőző Edo-korban (1600–1868) elterjedtek a későbbi fejlődést elősegítő szellemi – vallási, ideológiai, filozófiai – irányzatok, amelyet egyrészt Japán a kontinensről vett át (*konfucianizmus, buddhizmus*), másrészt a különböző rétegek életformájához kötődtek (*ie, sintó, busidó, zen*), valamint a földművesek öngazgató közösségét megalósító faluközösség. Az Edo-korban különböző szellemi irányzatokból egy többé-kevésbé egységes ideológia jött létre; a szigorú etikán alapuló, a kötelességtudatot, önfegyelmet, lojalitást, szorgalmas munkavégzést és erkölcsös életet követelő világnézet pedig alkalmassá tette az országot a gazdasági, társadalmi, politikai fejlődésre. Az említett eszmei tényezők bizonyítják, a látszólag radikális változások mögött jóval nagyobb folytonosság húzódott meg, mint amit ebből a külvilág látott. Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy a japán nemzetállam megteremtése a 19. század második felében, a Meidzsi-korban az európai fejlődési modellt követte, az alapját képező kulturális örökség viszont az előző korszakban, az Edo-korban alakult ki.

A modernizációban és kulturális megalapozásában, valamint a nemzettudat megteremtésében a 18–19. század folyamán a *kokugaku* (hazai/nemzeti tudományok) játszott alapvető szerepet. A japán nemzettudat kialakulása nem a modernizációval kezdődött, hanem a kulturális identitás már létező (premodern) alkotóelemeinek felhasználásával, valamint a gyakorlatilag feledésbe merült elemek újra felfedezésével, az új viszonyokhoz való alakításával és elterjesztésével. A kokugaku – mint kibontakozó tudományos és kulturális mozgalom – az ősi japán nyelvet, irodalmat, mitológiát, (ős)történelmet és politikai ideoló-

¹ Wachutka, Michael: *Kokugaku in Meiji-period Japan. The Modern Transformation of 'National Learning' and the Formation of Scholarly Societies*. Leiden–Boston: Global Oriental, 2013. 313 p.

giát tanulmányozta, illetve helyenként újratemtette. Ily módon az elkövetkező évszázadokra meghatározta a japán kultúra, a japán kulturális örökség és identitás alakulását. A Meidzsi-korban a tudósok a kokugaku által megjelenített koncepcióból építkeztek egy modern nemzetállam és nacionalizmus kialakításához.

A kokugaku értelmezése korántsem volt egyértelmű. A II. világháborút követően széles körben – Japánban és azon kívül is – elterjedt az a nézet, miszerint a kokugaku jelentősen hozzájárult az 1930–1940-es évek japán militarizmusának és fasizmusának kialakulásához, sőt szellemi ihletőjének tekinthető, s emiatt sokáig nagyon negatívan ítélték meg. Mivel a kokugaku az „ősi japán jelleget” hirdette, többen a japán felsőbbrendűség ideológiai alapjaként értelmezve a japán ultranacionalizmus eredőjeként tartották számon. Pozitívnak csak a kulturális – nyelvészeti, irodalmi, történelmi kutatásainak – eredményeit értékelték, valamint azt, hogy a kokugakuból született a Meidzsi-korban a modern japán bölcsészettudomány. Újabban a modernista felfogás – elsősorban a társadalomtudományok – a kokugakut *nativizmus*ként értelmezi, olyan szellemi-kulturális (akár politikai) mozgalomként, amely valamilyen valós vagy vélt külső fenyegetésre – ami lehet külső hatalom kulturális fölénye és terjeszkedése is – válaszul a hazai, saját kultúra védelmét, művelését, terjesztését tűzi ki célul. A Japánban kétségtelenül az ókortól létező nativizmus több elemző véleménye szerint azonban nem vonatkoztatható a kokugakura. A kokugaku irányzat és mozgalom kialakulásának és hatásának idején Japánt éppen nem fenyegette külső hatalom, így annak motivációja nem a védekezés volt elsősorban, hanem az önmeghatározás, a „japánság”, a japán nemzet identitásának definiálása.

A Meidzsi-kori Japán ideológiájával és tradícióival foglalkozó (modernista) szakirodalom alig beszél a modern kori japán hagyományok eredetéről vagy előképéről, mivel egyértelműnek veszi azok megkonstruált voltát („teremtett tradíciók”). Másrészt ezeknek a munkáknak éppen az a célja, hogy a folytonosságot megkérdőjelezzék, és a hagyományként érzékelt elemekről bebizonyítsák: modern kori konstrukciók, amelyeket csak az új hatalom legitimitációja érdekében állítanak be hagyományként a politikai elit irányadó gondolkodói. Csak néhány esetben említik meg a kokugaku lehetséges szerepét a modern japán politikai ideológia kialakulásában. Az újabb szakirodalomban azonban már megjelentek olyan vélemények is, amelyek a kokugakut a pozitív nemzetépítés példájának tekintik. Ezen álláspontok szerint a kokugaku tudósai és ideológusai a közösség létező kulturális fogalmainak felhasználásával és fejlesztésével egy tudatos, modern nemzettudatot szerkesztettek, melyben a „japánság” egy individuális és kulturális (közös) identitás forrása lett.²

Az utóbbi évtizedben a japán tudományos élet újult érdeklődéssel fordult a kokugaku felé, és nemcsak úgy tekintenek rá, mint a múlt egyik jelentős áramlatára, hanem mint egy, a japán kultúrára és a sintóra máig ható szemléletre. Igaz, Japánon kívül a kokugakut továbbra is egy meghatározott társadalmi, politikai és intellektuális közegben, a 18–19. századi, késő Edo-korban kialakult premodern – vagy legfeljebb kora újkori – jelenségnek tartják, amelyet még a nagymonográfiák sem kapcsolnak a későbbi, modern kori Meidzsi-kori eseményekhez és irányzatokhoz.

A fentebb röviden jelzett vitákba kapcsolódott be Michael Wachutka könyve, amely – témaválasztása és módszertana mellett – a téma megközelítése, illetve újraértelmezése miatt az utóbbi évek egyik legfontosabb munkája a japanológia területén. Wachutka könyve az újabb szemlélethez kötődik, amely a kokugakunak a modern nemzettudat kiala-

2 Minderről részletesebben: Farkas Ildikó: Japán modernizációjának előzményeihez. In: *Világtörténet*, 35. (2013) 2–3. sz. 165–193.

kulására gyakorolt hatását hangsúlyozza, valamint egyértelmű és világos folytonosságot lát a feudálisnak tartott Edo-kor és a modernizációt megvalósító Meidzsi-kor között. A német kutató munkája az első olyan feldolgozás, amely azt mutatja be, milyen alapvető szerepet játszott a modern Japánban egy „hagyományos” tudomány a nemzettudat kialakításában és az „igazi” nemzeti identitással rendelkező állampolgárok új generációjának felnevelésében, azaz hogyan élt tovább a „premodern” kokugaku a modern kori Japánban és hogyan határozta meg annak szellemiségét.

Már általánosan elfogadott tézisnek számít, hogy a kokugaku tudósok munkássága és mozgalma jelentősen hozzájárult az 1868-as Meidzsi-átalakuláshoz, az azonban, hogy számos kokugaku tudós fontos pozíciót töltött be a Meidzsi-kori állam politikai és oktatási szervezetében, már jóval kevésbé ismert. Wachutka éppen ezért arra koncentrál, hogy személyes életutakon és nézeteken keresztül bemutassa a kokugaku szellemiségben felnőtt Meidzsi-kori értelmiség és politikai elit jelentőségét a „nemzetépítés” folyamatában, amikor is a kokugaku a nyomasztó mértékű nyugatosítással szemben ellensúlyt képezhetett, és meghatározó volt a japán identitás megfogalmazásában. Ennek a folyamatnak a leírása során meg kellett határozni a szerzőnek, mi is a modern vagy Meidzsi-kori kokugaku, valamint hogyan alakult és hatott a 20. század első felében.

A könyv első négy fejezete a Meidzsi-kor elején és középső időszakában vizsgálja a kokugaku tudósok közéleti szerepvállalását a politikai, adminisztratív, vallási és oktatási területeken. Az első fejezetben az intézmények átalakítása és az ezekben dolgozók pályájának bemutatása olvasható. A második fejezetben különböző, a vallási ügyekkel foglalkozó közgazgatási szervezetek működésén keresztül láthatjuk az átalakulás aspektusait. A harmadik és negyedik fejezet az újonnan alapított felsőoktatási intézmények tanításaival foglalkozik. Ezekben a fejezetekben a szerző szemléletesen ábrázolja azt a Meidzsi-kor első felében lezajlott folyamatot, amelynek során a kokugaku névvel illetett nemzetközpontú diskurzus politikai-vallási mozgalomból oktatási területté és (humán) tudományággá vált, valamint hogy a „fukkó sintó” (a sintó felélesztése) propagálásával foglalkozó csoport tevékenysége kiszélesedett, s nagy hatású irányzattá vált.

Az 5–8. fejezetben esettanulmányok mutatják be a kokugaku tudósok egyéni kezdeményezéseit nemzeti tudományokkal foglalkozó tudományos társaságok, szervezetek és hálózatok alapítására és szervezésére. Wachutka könyve az első olyan feldolgozás a szakirodalomban (Japán is beleértve), amely három Meidzsi-kori kokugaku társaság és tagjai tevékenységét kutatta fel. Ezeknek az úttörő tudóstársaságoknak és a körjük szerveződő hálózatoknak az ambíciója egy valódi népoktatás megteremtésére a kokugakut fokozatosan modern tudományággá tette. Az átalakulás utáni kokugaku hatása máig látható a japán humán tudományokban: a nemzeti irodalom (*kokubungaku*), nyelv (*kokugogaku*) és történelem (*kokusigaku*) diszciplínáiban.

A társaságok a kokugaku szellemében eltérő háttérrel és elképzelésekkel rendelkező személyeket hoztak össze, akik ezekben a körökben vitatták meg az oktatással, a klasszikus japán irodalommal és történelemmel kapcsolatos nézeteiket. Wachutka munkája nemcsak azt mutatja be, hogyan alakult ki a Meidzsi-kor oktatáspolitikája a tudósok tevékenysége nyomán, de az értelmiségi hálózatok feltérképezésével rávilágít a korszak társadalmi-politikai viszonyrendszerre, a politikai irányok formálódásának módjára is. Wachutka „személyközpontú” feldolgozása – melynek része, hogy száznál is több tudós életének leírását közli a függelékben – új megközelítése a kokugaku témájának. Ez a prozopográfia – melynek vizsgálati tárgya egy adott történelmi időszakban jelentős szerepet játszó, valamely közös háttérrel rendelkező személyekből létrejött kisebb-nagyobb csoport – segít eligazod-

ni a Meidzsi-kori intézmények és intézkedések körében azzal, hogy az azokat működtető és megalkotó személyek közötti kapcsolatokat felderíti. Ennek segítségével be tudja mutatni azt a folyamatot, amelynek során a korszak ideológiai alapelvei kialakultak, és a politikai döntések megformálódtak. A szóban forgó egyének mind a késői Edo-korban születtek, nevelődtek, tanultak, és tudásukat, nézeteiket közvetítették a Meidzsi-korba, ezzel a „nemzeti tudományokat” részben megváltoztatták, részben a modern Japán identitásának alapvető elemévé tették. Így méltán állítható, hogy a kokugaku nem pusztán Edo-kori jelenség, hanem a modern japán történelemnek is fontos alkotója, amelynek ismerete nélkül nem lehet a modern japán történelmet megfelelően értelmezni.

A Tokugava-kor végén a kokugaku sok ember számára megfogható alternatívát jelentett a gyors és radikális változások nyomán bizonytalanságot magával hozó új világban, egyúttal szilárd tudományos-ideológiai alapot is biztosított a külföldi fenyegetéssel szembeni ellenálláshoz. A Meidzsi-kor elején a kokugaku spirituális kiindulópont lehetett a restauráció társadalmi felfordulása közepette, alapelv mindazon tudósok, sintoisták és császárhű samurájok számára, akik részt vettek a restaurációs mozgalomban. A Meidzsi-kor elején Japán feltételezett tiszta és jellegzetesen „ősi japán” minőségének újjáélesztése az új kormányzat oktatási politikájának eszmei alapját jelentette, egyúttal egy egységes nemzeti ideológia megeremtésének a vezérelve lett.

Az 1868-as hatalom- és „rendszer”-váltásnak – melynek során a feudális samuráj uralmat jelentő sógunátus megszűnt, és a császár „visszaállította” az egész ország és minden alattvalója felett egyformán érvényesülő hatalmát – nemcsak ideológiailag voltak részei a kokugaku tudósok, hanem az új kormányzatban számos fontos pozíció betöltésével tevékenyen részt is vettek. Az új hatalom fontos ideológiai alapvetései olyan lényeges tételeket tartalmaztak, amelyek a kokugaku tanításból származtak. Wachutka sorra veszi a deklarációk összeállítóit, szellemi hátterület, a hivatkozott történelmi forrásokat és azok kutatóit, a tudósok szellemiségének fórumot biztosító kulturális társaságokat, azaz a kokugaku tanítók útját a hivatalos politikai ideológiai megfogalmazásig. A császárközpontú állam eszméje, a császár isteni eredete, a sintó egyrészt mint nemzeti és államvallás, másrészt mint nemzeti ideológia szerepe, a *kokutai* (nemzeti egység) eszméje, a japán kultúra és nép egységisége (sőt felsőbbrendűsége) mind olyan ideológiai elemek, amelyek a kokugaku keretei között formálódtak meg, annak hatására lettek egészen 1945-ig a modern Japán politikai ideológiájának alapelvei, kulturális és a nemzettudatra gyakorolt hatásai pedig mind a mai napig érezhetőek a közgondolkodásban és közbeszédben is (többek között a *Nihondzsinnron*, azaz a japán kultúra jellegzetességeiről és egységéről szóló vitákban).

Wachutka nagyon fontos új szempontokat vezetett be a vizsgálódásba, és új értelmezési lehetőségeket mutatott be a kokugaku, a modernizáció és a nemzettudat összefüggéseinek témakörében. Elsőként vizsgálta a személyeket, akik az ősi japán nyelv, irodalom és történelem kutatása során felderítették, felelevenítették, vagy akár a „hézagok” kitöltésével megalkották a japán kultúra jellegzetes vonásait, eszméit, illetve elsőként kutatta azokat az informális csatornákat, melyeken keresztül nézeteik formálódtak. Mindezzel – mondhatjuk, akár még szándékán kívül is, hiszen nem ez volt az elsődleges célja – a szerző rávilágít a japán döntéshozatal mechanizmusára, amelyről már sokat írtak a társadalomtudósok. Az autoriternek tartott japán vezetési rendszerben a meghatározáshoz „nem illő” jelenségek láthatóak: testületi kormányzás, kollektív irányítás (ez a döntésekre, így a felelősségre is vonatkozik), a vitákban kikristályosodó álláspontok, konszenzuson alapuló döntés.

Az álláspontok azonban csak akkor válhattak politikai programmá, ha a társaságok-ban tevékenykedő személyek megfelelő pozícióba kerültek. Wachutka éppen ezt a folyama-

tot mutatja be, illetve azt a mechanizmust deríti fel, hogy a nyugati viszonyokat átvevő ország vezető rétege milyen módon alkotta meg saját, szilárd identitását, örökségét, hagyományait, ideológiáját a kokugaku eszmerendszeréből. Így a szerző magyarázatot tud adni arra, miképp alakult ki a Meidzsi-kor ideológiája, és hogyan váltak a nézetek politikai programmá. Mindezzel arra a régóta létező kérdésre is választ kapunk, hogy miközben a Meidzsi-kori Japán mindent a Nyugattól tanult el, és teljes gazdasági-politikai-társadalmi viszonyrendszerét a nyugati mintára alakította át, miként tudott mégis a japán hagyományokra építeni, és miként tudta sajátos kultúráját megtartani ebben az átalakulásban. Ennek a folyamatnak a lezajlása eddig nem volt világos, a korábbi munkák eszmékről beszéltek, a kormányzó elit döntéseiről, az eszmék előtérbe kerüléséről, uralkodóvá válásáról, elterjedéséről – csak éppen az maradt ki: hogyan és miképpen zajlott mindez a valóságban.

A szerző az informális csatornákat mutatja meg, a módot, hogyan követték az Edo-kori kokugaku tudósok munkásságát tanítványok, majd pedig még újabb tanítványok, akik társaságokba tömörültek, fórumot teremtve a nézetek megvitatására. A követők megfelelő hivatalba kerülve meg is valósították az új elképzeléseket. Nemcsak a tudósok kerültek pozícióba, hanem a korszak legfelsőbb vezetői is személyes kapcsolatban álltak velük, ennek hatása is jól látható az intézkedésekben. Azzal, hogy a kokugaku társaságok a kezdeti tudományos, filológiai kérdésekről áttértek a közügyek megvitatására, lehetőséget biztosítottak ideológiai és politikai viták folytatására egy olyan környezetben, ahol erre kevés egyéb mód adódott. Új nyelvezetet és felfogást vezettek be, amelyek aztán meghatározták a modern japán közbeszédet. Kialakították az új képet Japánról mint egységről, a japánságról mint közösségről, megalkották a „japánság” nemzeti kánonját a történelemtudományban és az irodalomtudományban. A társaságoknak és a tudósoknak alapvető szerepük volt a nyelv mint a kulturális és nemzeti identitás legfőbb hordozója elvének megszilárdulásában, ez a nézet pedig a 19. századi nyelvi reform egyik alapja lett. Mindezekkel Wachutka meggyőzően bizonyítja azt a többek által vitatott állítást, hogy a kokugaku a japán nemzetépítés egyik legfontosabb alapja és tényezője.

Farkas Ildikó

CONTENTS

The Great War's Interpretations in Regional Approach (László Szarka)	165
--	-----

Studies

László Szarka: From Multi-national Empires to Multi-ethnic Nation States: State-Building Nationalism in East-Central European Countries during the First World War	171
Enikő Gyarmati: Austria–Hungary in the First World War – in the Recent English Language Scholarly Literature	193
Mile Bjelajac: The Role of Serbia in the Current Historical Debates on the Origins of the First World War	217
Ágnes Ózer: Nothing New in Serbia: The Assessment of the First World War and the Reception of the Newest Foreign Literature in Serbia	241
Barna Ábrahám: The International Dimension of the Slovak Question during the First World War	257
László Kürti: Identity and Propaganda in the Art of Miltiades Manno at the Time of the First World War	289
Gabriela Dudeková: Family and Survival Strategies during the First World War: Long-term Changes in the Slovak Society	311

Book Reviews

Kokugaku in Meiji-period Japan: The Emergence of the Modern Japanese National Consciousness (Ildikó Farkas)	333
The Image of Balkan Wars in the Recent French Literature (Gábor Demeter)	338
The Role of the Albanian Storm Centre in the Outbreak of the First World War (Gábor Demeter)	341

SZERZŐINK

Ábrahám Barna, PhD, tudományos munkatárs, MTA BTK Történettudományi Intézet • Bjelajac, Mile, a történettudomány doktora, tudományos tanácsadó, igazgató, Institut za noviju istoriju Srbije (Szerbiai Modern Kori Történeti Intézet), Belgrád • Demeter Gábor, PhD, tudományos munkatárs, MTA BTK Történettudományi Intézet • Dudeková, Gabriela, PhD, tudományos főmunkatárs, Historický ústav SAV (Szlovák Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet), Pozsony • Farkas Ildikó, PhD, tudományos munkatárs, egyetemi docens, MTA BTK Történettudományi Intézet, Károli Gáspár Református Egyetem • Gyarmati Enikő, doktorandusz, Eszterházy Károly Főiskola, Eger • Kürti László, habilitált egyetemi tanár, Miskolci Egyetem BTK • Ózer Ágnes, a történettudomány doktora, múzeumi tanácsos, igazgató, Muzej Vojvodine (Vajdasági Múzeum), Újvidék • Szarka László, kandidátus, tudományos főmunkatárs, MTA BTK Történettudományi Intézet

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőnél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1014 Budapest, Úri utca 53., telefon: 224-6700/624, 626 mellék).

A Világtörténet 2015-ös évfolyamának megjelentetését a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap